

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบและปัจจัยการสื่อสารในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร” เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษารูปแบบการสื่อสาร และปัจจัยการสื่อสารในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทำวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอข้อมูล

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ทำการเก็บข้อมูลเป็น 3 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพ อาสาสมัครในการสอนออกกำลังกาย และผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ สวนลุมพินี จำนวน 30 คน โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ผู้สูงอายุแต่ละราย

กลุ่มตัวอย่างที่เลือกใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเจาะจงที่ผู้สูงอายุที่มาใช้บริการที่ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ สวนลุมพินี เนื่องจากเป็นศูนย์ใหญ่และมีผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร สวนลุมพินี เพราะกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีพฤติกรรมดูแลสุขภาพที่ต่อเนื่องและมีรูปแบบการสื่อสารในการดูแลสุขภาพที่น่าสนใจ

สำหรับวิธีการสืบค้นข้อมูลนั้น เมื่อได้รับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหน่วยงานและผู้สูงอายุแล้ว ได้ใช้วิธีให้บุคคลที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์แนะนำบุคคล หรือผู้รู้ในข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการสอบถามต่อกันไปเรื่อยๆ (snowballing)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยต้องการให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ช่วยในการวิจัย อันประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัย ซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
2. เทปบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายรูป
4. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยจะกำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้าโดยจะใช้แบบสัมภาษณ์แบบอิงโครงสร้างปานกลาง (Semi-Structural Interviews) และใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องได้อย่างเต็มที่ตามประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งไว้ และยืดหยุ่นประเด็นคำถามตามสถานการณ์ได้ในช่วงระหว่างการสัมภาษณ์ รวมทั้งสามารถเพิ่มหรือลดประเด็นคำถามตามแต่สถานการณ์และบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

ตัวอย่างแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ
 - 1.1 รูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ
 - 1.2 ความเข้าใจในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง
 - 1.3 รูปแบบในการดูแลสุขภาพตนเอง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร และการตรวจสุขภาพ
2. ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ
 - 2.1 รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร การตรวจสุขภาพ

- 2.2 มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุในเรื่องการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร การตรวจสุขภาพกันอย่างไร
 - 2.3 มีการรับข้อมูลข่าวสารในเรื่องการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร การตรวจสุขภาพจากแหล่งต่าง ๆ แหล่งใดบ้าง
3. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านสื่อที่มีต่อพฤติกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
 - 3.1 สื่อบุคคล
 - คนในครอบครัว ญาติ เพื่อน เจ้าหน้าที่ศูนย์ มีการสื่อสารในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร การตรวจสุขภาพกับผู้สูงอายุหรือไม่
 - บุคคลเหล่านี้มีส่วนทำให้หันมาสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพหรือไม่ อย่างไร
 - 3.2 สื่อมวลชน
 - มีการอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ และการดูโทรทัศน์ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพตนเองหรือไม่
 - สื่อเหล่านี้ทำให้หันมาสนใจเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพหรือไม่ อย่างไร
 - 3.3 สื่อเฉพาะกิจ
 - มีการรับทราบโครงการรณรงค์ การจัดอบรม โปสเตอร์ หรือป้ายประกาศในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพหรือไม่
 - สื่อประเภทนี้มีผลทำให้หันมาสนใจเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพหรือไม่ อย่างไร
 4. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านตัวผู้สูงอายุที่มีต่อการดูแลสุขภาพตนเอง
 - สาเหตุที่สนใจมาเป็นสมาชิกที่ศูนย์ผู้สูงอายุแห่งนี้
 - สาเหตุเหล่านี้ทำให้หันมาสนใจเกี่ยวกับสุขภาพใช้หรือไม่

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. เก็บรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาลักษณะ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องของกลุ่มตัวอย่างและนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นช่วยในการวิจัยภาคสนามต่อไป
2. เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ โดยใชการสัมภาษณ์ในรูปแบบ ดังนี้
 - 2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยเตรียมคำถามกว้าง ๆ สำหรับถามล่วงหน้า และพูดคุยสลับกันไปมาระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความคุ้นเคยและช่วยผู้ถูกสัมภาษณ์ค่อย ๆ นึกเรื่องราวออกทีละน้อย
 - 2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อต้องการให้ได้ข้อเท็จจริงที่ตรงที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะใช้คำถามที่เฉพาะเจาะจงในเรื่องที่ต้องการศึกษา
3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต โดยกลุ่มผู้วิจัยใช้การสังเกตในขณะที่สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและตรงตามความจริงมากที่สุด
4. นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และนำเสนอเป็นรูปเล่มต่อไป

4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ก่อนที่จะนำเครื่องมือไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จะต้องทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์เพื่อวัดความตรงในด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยจะนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามให้มีประสิทธิภาพ และมีความครบถ้วนตามประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา และตรวจสอบความตรงด้านโครงสร้าง (Construct Validity) โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าประเด็นต่าง ๆ ที่สัมภาษณ์นั้นครบถ้วนตามแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรือไม่ จากนั้นผู้วิจัยจะนำไปทดสอบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบความครอบคลุมของคำถามและแนวคำตอบที่ได้รับ หากพบข้อบกพร่องจะรีบแก้ไขทันที

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยใช้การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน คือ เอกสาร เจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน สมาชิกผู้ใช้บริการ แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกันและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อตอบปัญหานำการวิจัย

โดยผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ คือ

1. จำแนกประเภทของข้อมูล (Typological Analysis)
2. เปรียบเทียบข้อมูล (Comparison)
3. สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) จากข้อมูลในขั้นตอนที่ 1

6. การนำเสนอข้อมูล

หลังจากขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การนำเสนอข้อมูล โดยเบื้องต้นนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา จากนั้นจึงนำเสนอ ข้อสรุปเบื้องต้นจากการศึกษา เพื่อตอบปัญหาการวิจัย